anksto, bet, jai išsikėlus kitur, jis liko nepanaudotas. Antra, pilkapį galėjo supilti svetur žuvusiam ar mirusiam šios gyvenvietės nariui.

KRETUONIŲ (ŠVENČIONIŲ RAJ.) PILKAPIŲ TYRINĖJIMAI 1976 IR 1977 METAIS

Eugenija Butėnienė

Kretuonių pilkapynas yra abipus geležinkelio Švenčionys - Turmantas, didesnė dalis - į R nuo geležinkelio, P jis siekia Švenčio ežero pakrantes. Pilkapynas yra miške, kurio V dalis jau Nacionalinio parko teritorijoje. Per jį, daugiau P pakraščiu, eina kelias.

Pilkapynas užima apie 4 ha plotą ir tęsiasi daugiau negu 1 km ilgio juosta iš PR-ŠV, ji sudaro dvi didelės grupės, tarp kurių yra apie 150 m tarpas. Pilkapyne yra 413 pilkapių. Pilkapiai daugiausia labai arti vienas kito, kartais net susisiekia jų sampilai, dažniausiai 2-3 m, rečiau 10-15 m atstumu. Tik grupės pakraščiuose pilkapiai toliau vienas nuo kito.

Pilkapių sampilai yra nuo 5-6 m iki 15-20 m skersmens ir nuo 0,5 m iki 1 m aukščio. Visų pilkapių papėdėse yra aiškios buvusių duobių žymės, kitų sampilus juosia grioviai. Kai kurių pilkapių papėdėse, ypač didesniųjų ir pilkapyno ŠV dalyje, matyti didelių akmenų tarsi vainikai. Labai daug pilkapių yra daugiau ar mažiau apardyti - iškasinėti.

Kadangi dalis pilkapių, esančių palei miško kelią, yra laisvai matomi, Lietuvos TSR kultūros ministerijos pasiūlymu IEM 1976-1977 m. ištyrė palei kelią ir kvartalinėse linijose esančius ardomus 25 pilkapius.

Dalis tyrinėtų pilkapių (pilk. Nr. 1, 2, 8, 16, 17, 24) buvo labai suardyti - likusios tik jų dalys.

Pilkapių sampilai pilti iš smėlio, nuo buvusio žemės paviršiaus juos skiria 15-20 cm storio su degėsiais maišytos žemės sluoksnelis. Pačiuose sampiluose degėsių yra labai mažai. Sampilus supo 0,75-2 m pločio ir 0,5-1 m gylio grioviai. Jie būna užslinkę tamsia, su degėsiais maišyta žeme.

Pilkapiai Nr. 13, 14 turėjo akmenų vainikų liekanas. Aplink pilkapio Nr. 13 sampilą buvo gana stambių akmenų (50x50 cm, 30x30 cm) vainikas. Stambieji akmenys krauti retai (o gal daug jų nurinkta), tarpuose yra paskirų mažesnių akmenų. Vainiko išorinėje pusėje penkiose vietose buvo mažesnių (15x20 cm) akmenų grindinių liekanos. Iš viso pilkapis Nr. 13 yra savotiškos konstrukcijos. Atrodo, kad jis supiltas ant natūralios 12 m skersmens kalvelės, o jo sampilas vainiko viduje yra 8 m skersmens. Todėl atrodo, kad pilkapis yra tarsi dar su priešpilkapiu. Minėti akmenų grindinėliai yra tos natūralios kalvelės šlaituose. Aplink pilkapio sampilą (kalvelės pakraščiuose) buvo 5 duobės (3x4 m, 2,5x2,5 m, 3x1,5 m dydžio). Kadangi pilkapis Nr. 14 buvo smarkiai apardytas (jo centre iš sampilo supiltas kapčius ir įkastas stulpas, žymintis kvartalinę liniją), akmenų vainiko likusi tik nedidelė dalis. Akmenys vidutinio dydžio, krauti irgi retokai.

Iš tyrinėtų 25 pilkapių 10 buvo be kapų. Galimas dalykas, kad dalies jų kapai yra sunaikinti, suardant pilkapį. Likusiuose pilkapiuose rasti sudegintų mirusiųjų kapai: po vieną (pilk. Nr. 1, 10, 14, 18, 20), du (pilk. Nr. 9, 21), tris (pilk. Nr.19). Pilkapyje Nr. 6 buvo penki, o pilkapyje Nr. 13 net aštuoni kapai. Kapai buvo įvairiose sampilo vietose ir įvairiuose gyliuo-

se; kartais tik po velėna, o dažnai, matyt, pirmasis palaidojimas buvo pilkapio pagrinde, degėsingoje juostelėje. Kapo duobelė dažniausiai būna pailga, 30x40 cm, 40-60 cm, 60x90 cm dydžio. Sudegę žmogaus kauliukai švariai išrinkti iš laužavietės ir kompaktiškai supilti 15-20 cm storio sluoksneliu. Tarp perdegusių kauliukų degėsių būna labai nedaug, išskyrus paskirus anglukus, kurie dažniausiai būna duobelės dugne. Pilkapyje Nr. 13 kapo Nr. 2 kauliukai buvo aplipę pelenais ir smulkiais degėsiais, o kaulai blogai sudegę, gana stambūs.

Įkapės būna sudėtos tarp degintinių kauliukų be kokios nors tvarkos. Kai kuriuose kapuose dalis geležinių dirbinių yra apdegę (pilk. Nr. 12, k. 5, pilk. Nr. 18, k. 1, pilk. Nr. 14, k. 1), žalvariniai dirbiniai sulaužyti (pilk. Nr. 9, k. 2, pilk. Nr. 18, k. 1, pilk. Nr. 13, k. 5), o kita dalis visai ugnies nepaliesta. Yra kapų ir visai be įkapių (pilk. Nr. 19, k. 1, pilk. Nr. 6, k. 5, pilk. Nr. 10, k. 1). Pilkapyje Nr. 13, be aštuonių kapų, dar buvo rastos atskirai įkastos tik įkapės. Šios įkapės buvo beveik pilkapio centre, po degėsingu sluoksneliu, jau nejudintame grauže. Tai - geležinis įmovinis ietigalis ir pentinis kirvis. Jie buvo pakasti prieš supilant pilkapį, nes degėsinga juostelė šioje vietoje nebuvo prakasta.

Atskirai paminėtinas pilkapis Nr. 12, kuriame nerasta kapo, o 40 cm gilumoje, pilkapio pakraštyje, ant pagrindo buvo padėti vienas šalia kito du moliniai puodeliai. Jie lipdyti, prastos kokybės, apdužę, vieno išlikęs tik dugnelis su sienelių dalimis. Puodų dugnelių skersmuo 7 ir 5,5 cm. Net šeši moliniai puodeliai buvo rasti pilkapyje Nr. 21. Penki puodeliai koncentravosi daugiau pilkapio centre, ant degėsingos juostelės, o vienas buvo už 100 cm nuo jų. Puodai nedideli nežymiai pūstais šonais,

lygiu paviršiumi. Tarp puodelių labai gausu degėsių, tačiau degintinių kauliukų nebuvo. Tiesa, šiame pilkapyje buvo du kapai pilkapio pakraščiuose, bet puodai pakankamai toli (daugiau kaip 2 m), kad priklausytų vienam ar kitam kapui. Be to, kapai buvo ne pilkapio pagrinde, o aukščiau - sampile. Matyt, Kretuonių pilkapyne buvo paprotys kartais palaidoti įkapes be mirusiojo[1].

Įkapių gausumu kapai nepasižymi. Moterų kapų įkapes dažniausiai sudaro moliniai dvigubo nupjauto kūgio arba cilindriniai verpsteliai (pilk. Nr. 6, k. 1, pilk. Nr. 9, k. 1, pilk. Nr. 13, k. 2 ir 6, pilk. Nr. 19, k. 2), geležinės ylos (pilk. Nr. 9, k. 1 ir 2, pilk. Nr. 13, k. 5 ir 6, pilk. Nr. 18, k. 1), adatos (pilk. Nr. 18, k. 1) bei peiliukai (pilk. Nr. 6, k. 4, pilk. Nr. 21, k. 2). Vyrų kapuose: įmoviniai ietigaliai (pilk. Nr. 6, k. 4, pilk. Nr. 13, k. 1), pentiniai kirviai (pilk. Nr. 6, k. 6, pilk. Nr. 14, k. 1), žąslai (pilk. Nr. 21, k. 1). Žalvarinių papuošalų rasta nedaug, ir tie patys apdegę bei sulaužyti. Tai: įvijiniai žiedeliai (pilk. Nr. 13, k. 2, 5 ir 8), pasaginės cilindriniais ir daugiakampiais galais segės (pilk. Nr. 6, k. 4, pilk. Nr. 9, k. 2), plokščiais galais antkaklės dalys (pilk. Nr. 18, k. 1) bei spalvoto stiklo smulkučiai karoliukai (pilk. Nr. 13, k. 5, 6 ir 7). Trijuose pilkapiuose (pilk. Nr. 12, 20 ir 21) buvo įdėti moliniai puodai.

Atskirai paminėtinos pilkapyje Nr. 14 apardytame kape rastos įkapės: geležinis meškerės kabliukas ir neaiškios paskirties geležinis dirbinys, primenantis kaltinę vinį. Tai žvejo kapas.

---

[1] Panašūs - tik daiktų palaidojimai rasti ir kituose rytų Lietuvos pilkapynuose: Sausių ir Naravų, Trakų raj., Pamusio, Varėnos raj., ir Karmazinų, Vilniaus raj.

Minėtas neališkios paskirties įrankis greičiausiai buvo vartotas irgi žvejybai.

Kadangi pilkapyno tyrinėta dar tik maža dalelė, sunku daryti platesnes išvadas. Pagal rastas įkapes ir laidojimo būdą ištirtieji pilkapiai datuotini IX-XII a.

VAITIEKŪNŲ (RADVILIŠKIO RAJ.) SENKAPIO TYRINĖJIMAI 1977 METAIS

Algirdas Varnas

Senkapis yra Vaitiekūnų kaimo viduryje, Šušvės dešiniame aukštame krante, tarp nedidelių jos intakų - Bruko ir Tareilio, Raudonkalnyje, abipus kelio Grinkiškis-Krakės, maždaug 6 km nuo Grinkiškio miestelio ir apie 1 km į P nuo Vaitiekūnų piliakalnio. Kaip parodė tyrinėjimai, senkapis užima apie 1 ha plotą ir buvo įrengtas kalvelėje tarp trijų upelių, iš kurių Brukas dabar virtęs paprastu grioviu.

Senkapis žinomas jau seniai. Dar XIX a. pabaigoje F. Pokrovskis mini prie Vaitiekūnų piliakalnio arimo randamus žmonių kaulus, rastą bronzinį žiedą ir apyrankę[1]. Vėliau P. Tarasenka[2] mini Vaitiekūnuose senkapį. 1935 m. jis įtraukiamas į ruošiamą archeologijos paminklų sąrašą[3], minimas įvairiuose leidiniuose[4].

Archeologai senkapyje lankosi jau ne pirmą sykį. 1940 m. pabaigoje senkapyje žvalgomo pobūdžio kasinėjimus vykdė Kultūros muziejus. Buvo ištirtas 20 m^2 plotas ir rasti 4 apardyti ir 2

---

1 Покровский Ф.В. Археологическая карта Ковенской губернии. Вильна, 1899, с. 122.

2 Tarasenka P. LAM, 1928, p. 255

3 VAK byla, Nr. 74, p. 137-153.

4 LAA. 1977, t. 3, p. 118.